

Εἰσαγωγὴ εἰς παρανοϊκὸ δέατρο

Β

Ἡ ἐνσάρκωση τοῦ ἀόρατου, ἀναγκαίου καὶ πραγματικοῦ εἶναι ἓνα σχῆμα μαγικόν, πού θρῆκε τὴν ἔκφρασή του στὴν παράξενη συμπεριφορὰ τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου· καὶ στὶς τελετουργίες γιὰ τὴν ἀναγνώρισή του βλέπουμε σήμερα τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀρχέγονου προγόνου μας νὰ κατακτηθῇ μέσα ἀπὸ τὴ θέρμη ἐνὸς ἀφηρημένου αὐτοσχεδιασμοῦ τῆς δύναμης φύσης ἢ νὰ λύσει τὰ προβλήματά του. Εἶναι ἡ δική του ἐμπειρία καὶ τὴν ἀποκτᾷ ὑπακούοντας στὰ φυσικὰ πρότυπα, πιστεύοντας πὺς ἴσως θὰ προκαλέσει, τὴν ἀθάνατον ἀπὸ τὸ ποιοτικὸ καὶ κυρίως ποσοτικὸ βάρος τῶν δοκιμασιῶν, πού ἐπιβάλλονται καὶ ἐντυπώνονται στὸ ἐμβρυϊκὸ μυαλὸ του.

Ἔτσι ἐγωνίζεται, στὴν ἀρχὴ μόνος, νὰ δραπετεύσει ἀπὸ τῆ φυλακῆ τῶν ἐνστίκτων του μιμούμενος πράξεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς, μὲ τὴν ἐλπίδα πὺς μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει καταφατικὰ τὴ ροὴ τῶν γεγονότων καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἡδονὴν ξεπερνώντας τὴ δοκιμασίαν τοῦ φόβου μὲ ἓνα θέατρο ἀκατανόητο, ἓνα μείγμα ἐκφράσεων καὶ πηγαίου ρυθμοῦ, χαρακτηριστικὸ τῆς κραυγαλέας πραγματικότητος, πού ὑποκύπτει στὴ λύση τῆς μαγείας καὶ τοῦ ἀπὸ μηχανῆς θεοῦ. Αὐτὸ πού τοῦ λείπει τὸ ἀποκτᾷ μὲ τὴν ὑποβολήν, ἀντιτάσσοντας στὸ ἐχθρικὸ περιβάλλον τὴν ἐπιστροφήν σὲ μίαν εὐχάριστη ἀνάμνηση, κάτω ἀπὸ τὴν ἀπαίτηση τῆς ἐπιβίωσης.

Ἀργότερα, ὅταν ἡ μίμησις γίνεταί παράδοση καὶ ὁ σκεπτικισμὸς διαδέχεται τὸν ἀπερίοριστο φόβο, ἔχει πιά τὴν ἰδέαν τῆς θρησκείας στὸ ὑποσυνείδητό του.

Τὸ θέατρο αὐτῆς τῆς μορφῆς ἐξαφανίζεται σὰν ἔκφραση διοποριστικῆς ἀνάγκης, ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ ὑπάρχει σὰν σύμβολο ἢ μέσο τέρψης ἢ ἀκόμα καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὴν ἀνώτερη δύναμη πού τὸν ἐξουσιάζει. Οἱ παγανιστικὲς τελετουργίες καὶ τὰ μυστήρια ἀποκαλύπτουν μὲ τὴν τελεσὴν τοὺς μὲν αἰώνια καὶ ἐναγώνια ἀναζήτησις τοῦ ἀληθινοῦ μέσα σὲ μίαν καθαρὰ ἀνθρώπινη ἀνάγκη: τὴν ἀποκάλυψη τῶν φυσικῶν αἰτίων καὶ τὴν ταύτισήν τοὺς μὲ μίαν σκόπιμη προσωπικότητα, ἀυλὴ ἢ μή, πού προσφέρει μόνον σιωπὴν ἢ

ἐκφράζεται μὲ ἀστραπὲς καὶ μύθους καὶ ἀδυναμίες, στὰ μέτρα τῶν γήινων κακέκτυπων ἀντιγράφων τοὺς προσαρμοσμένην.

Μὲ παράξενες ἐκφραστικὰς συλλήψεις καὶ ἀλληγορίες ἀναστρέφει τὸ χρόνο στὰ ὄνειρικά πλαίσια τῶν εἰκόνων ἐπιρρίπτοντας τὴν εὐθύνη τῆς παράστασης στὸν πόθο γιὰ ἐλευθερίαν· καὶ χρησιμοποιεῖ λέξεις γεμάτες πάθος παίρνοντας θέση ἀπέναντι στὶς δεσμεύσεις πού τοῦ ἐπιβάλλει ἡ σκληρότητα τῆς χαμένης φωνῆς του.

Ἔτσι εἶναι λογικὸς ὁ παραλογισμὸς τῆς ἀδελφοκτονίας Μήδειας, τοῦ βασιλῆα τῆς Μυκῆνης πού δέχτηκε νὰ θυσιάσουν τὴν κόρη του, τοῦ Κρόνου πού καταδρόχθισε τὰ παιδιὰ του ἢ τοῦ βασανισμένου μητροκτόνου πού τὸν δάρινε ἢ κατὰρα γιὰ ἓνα γνωστὸ, ἀναπόφευκτο μέλλον.

Ἡ κόθορση ἀπὸ τίς καταστάσεις αὐτὲς εἶναι ἡ ὑποχρεωτικὴ πορεία πάνω στὸ τεκνωμένο σχοινὶ τοῦ ἀκροβάτη καὶ ξεκινᾷ ἀπὸ μίαν ἐσωτερικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἔννοια τῆς ὑπαρξης: πὺς ὑπάρχει σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὴν ἡ δύναμη γιὰ ἓνα ποίημα — ἀντανάκλαση τῆς ἀνθρώπινης ὀντότητας καὶ τῶν προβλημάτων τῆς. Ἡ στιγμὴ, χωρὶς ἀπογοητεύσεις, πού δὲν θὰ κρύδουμε τὸ προσωπὸ μας ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη τῆς πραγματικῆς ἀλήθειας οὔτε θὰ περιμένουμε τὴ λύτρωση νὰ φανεῖ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ δρόμου μὲ τὸ σχῆμα μιᾶς ἀγνωστῆς ὕλης οὔτε θὰ βασανίζουμε τὴν ὁμορφίαν τῆς ματιᾶς μὲ τὰ παραμορφωμένα εἰδωλὰ μιᾶς παρανόησης ἐφιαλτικῆς σὰν θανατικὴ καταδίκη ἢ λήθη. Μία πανανθρώπινη γλώσσα θὰ μιλιέται, πού δὲν θὰ παίζει μὲ τίς λέξεις μπροστὰ στὰ ἄδεια καθίσματα ἐνὸς φανταστικοῦ ἀκροατηρίου, μπροστὰ σ' ἓνα θέατρο τόσο ἀληθινὸ, σπαραχτικὰ ἀληθινὸ καὶ ἀδιάστατο, τραγικὸ καὶ γελοῖο. Ἐκτός κι ἂν ὑπάρξει ποτὲ γλώσσα πού θὰ στερεῖται ἀπὸ τὴ λέξιν «ἀπόλυτον».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ

δοντας σ' ἐνίσχυση τοῦ συνάρχοντος: «Ἀλλὰ τῶνδε τοί σε δεήσει ἀπέχεσθαι, ὦ Σωκράτες, τῶν σκυτέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν χαλκῶν» (ἀλλὰ βέβαια θὰ χρειασθεῖ νὰ μὴ μιλάς γιὰ παπουτοῦδες καὶ κτίστες καὶ μπακιρτζήδες. — Ὁ τύραννος ἐννοεῖ τὰ παραδείγματα ἀπ' τὴν καθημερινὴν ζωὴν, μὲ τὰ ὁποῖα ἄρχιζε τοὺς συλλογισμοὺς του ὁ Σωκράτης. Κατὰ τὴν ἀποψὲ τῶν Τριάκοντα, ἀκόμη κι ὁ «κοινὸς νοῦς» εἶναι κάτω ἐπικίνδυνος). Καὶ γὰρ οἶμαι αὐτοὺς ἤδη κατατετριφθῆναι διαθρολουμενοὺς ὑπὸ σοῦ. (= Νομίζω δηλαδὴ πὺς αὐτοὶ, σὰν παραδείγματα, ἔχουν πιά φθαρεῖ σὸ στόμα σου. — Ἔτσι συμβουλευοὺν καὶ τοὺς μαθητὲς στὸ μάθημα τῶν ἐκθέσεων: «ἀπόφευγε τὰς ἐπαναλήψεις».

Σωκράτης: «Οὐκοῦν (δεῖ με ἀπέχεσθαι) καὶ τῶν ἐπομένων τούτοις, τοῦ τε δικαίου καὶ τοῦ δόσιου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων;» (Ὁ Σ. στὶς συζητήσεις του, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ξεκινοῦσε ἀπ' τὰ συγκεκριμένα γιὰ νὰ καταλήξῃ στὰ ἀφηρημένα καὶ στὶς γενικὲς ἐννοιες).

Κι ὁ Χαρικλῆς κόβοντας τὴ συζήτηση πού τραβοῦσε μακριὰ καὶ σὲ χρόνο καὶ σὲ ἐπιχειρήματα: «Ναὶ μὰ Δία καὶ τῶν δοκλόων γε· εἰ δὲ μή, φυλάττου ὅπως μὴ καὶ σὺ ἐλάττους τὰς δοὺς ποιήσης». (Πρόκειται, ὅπως βλέπομε, γιὰ τὴ θεωρίαν: «Φταίει τὸ θέμα καὶ ἡ προκλητικότης του»).

Ἐνθα καὶ δῆλον ἐγένετο (κλείνει τὴ διήγησιν ὁ Ξενοφών) ὅτι ἀπαγγελλέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν δοῶν λόγου ὠρῶντο τῷ Σωκράτει.

Θὰ μπερδοῦσε βέβαια νὰ ρωτήσῃ τώρα κανεὶς (πρακτικὸς ἀνθρώπος): «Καὶ ποιοὶ τὸ ἀποτέλεσμα; Ὑποχώρησαν οἱ Τριάκοντα;». Ἡ: «Τί κέρδιε ὁ Σωκράτης;». Μὰ πὺς νὰ τὸ κάνομε; καὶ τὸ χιοῦμορ δὲν εἶναι παντοδύναμο· οὔτε κι ὅλες οἱ ἀσθένειες εἶναι ἴσισιμες.

Ἀντώνης Ἡ. Σακελλαρίου